

לעיל (1079-1080) הובאה שיטת בית שמאי המחייבים שביתת כלים ולקמן נדון מה היא שיטת בית שמאי בשביתת כלים וכיצד נפסק להלכה: - נא למד את הסוגיא בתשומת לב:

שבת יח. - יח:

נסיגה מ"ט נדיו. וחצי' שנה גיבג הדיו זו היא שרייתן והיו לישה ידידיה דהיי ומיחייב משום לש דהא מחני' ליכא גבול ואפליגו בה מצטוד יוס מכלל דבשבת חייב חטאת הוא: סאסרון חייב. משום לש שהוא אב מלאכה: אפר. לאו בר גיבול הוא: פטר. בר גיבול הוא לטיס של בנין: וסא סניא-תרחי מתניתא חדא דאפר וחדא דעפר: מידי גבי סדרי פנינא. וחדא תניא ר' חייא וחדא תניא רבי אשעיא וחדא מינייהו תניא לעפר בלשון אפר: פוסקין. פוסקין עושין ער קטן משפת המעין לגנה: מוגמר לבונה ומיני בשמים נותנין על האש ומעשנין הבגדים שיהא ריחן נודף: גפרית. תחת כלי כסף שמליירין בהם פרחים וטירות בחרט ומעשנין בגפרית והן משחירות וניכרות וקורין גילי' קילור. תחבטת שקורין לח"א: ואספגניות. רטייה: ברחיים של מים. וכ"ש ברחיים של יד ושל חמור דאדם מלווה על שביחת בהמחו: שיטתו מצטוד יוס. מפני שמעמטת את הקול ואוושא מילתא בשבת ואיכא זילותא: לרבות שביחת כלים דכתיב לעיל מינה למען יטח שורך ומחורך וגו': וספסא דאמרם בים הלל איס להו שביחת כלים. דהא על כרחין האי מתניתא בית הלל מדשרי בהך וקתני דרחיים אסור משום שביחת כלים: מוגמר ונפריס אמאי שרו.

תניא: *ת"ר פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל היום כולו ומניחין מוגמר תחת הכלים * (ע"ש) ומתגמרין והולכין כל היום כולו ומניחין תחת הכלים * (ע"ש עם חשיכה) ומתגמרין והולכין כל השבת כולה ומניחין קילור ע"ג העין ואיספגניות על גבי מכה * (ע"ש עם חשיכה) ומתרפאת והולכת כל היום כולו אבל אין נותנין חשין לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום מאי מעמא אמר רבה מפני שמשמעת קול א"ל רב יוסף ולימא מר משום שביחת כלים * דתניא ובלבד אשר אמרתי אליכם תשמרו לרבות שביתת כלים אלא אמר רב יוסף משום שביחת כלים והשתא דאמרת לבי' אית להו שביתת כלים דאורייתא גפרית ומוגמר מאי מעמא שרו משום דלא קעביד מעשה אוגין של פשתן מאי מעמא שרו משום דלא עביד מעשה ומינח ניחא מצודת חיה ועוף ודגים דקא עביד מעשה מאי מעמא שרו התם נמי בלחי * וקוקרי דלא קעביד מעשה והשתא דאמר רב אשעיא אמר רב אסי מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש היא ולא בית הלל * לב"ש בין קעביד מעשה בין דלא קעביד מעשה אסור לבית הלל יאע"ג דקעביד מעשה שרי והשתא דאמרת דלב"ש יאע"ג דלא עביד מעשה אסור אי הכי מוגמר

שביתת כלים וכי איטו יותר ס ואחי כב"ה וי"ל דלא סבירא כלל ומסתברא ליה טפי לאו דרבה סבר דטעמא דב"ש לו דטעמא דב"ש דגזרינן דילמא טעמא דב"ש משום שביחת ו דברייתא והא מחני' היא דאכ דאמר לקמן (דף יט.) הגי דל בית שמאי עם חשכה משמע משום שביחת כלים ולרב יוסף טעמא קורה משום שביחת דמתניתין ואם חלמא לרבה תרמייה ויש למר דרבה סב

וה"ה לכל הך דמתני' הרי המוגמר מונח בערדסקאות וגמלא כלי עושה מלאכה: לא קא עביד הכלי שום מעשה. אלא מונח על הארץ והן בחוכו אבל הרחיים עבדי מעשה ולב"ש כיון דמונחין בנווה הייט מעשה דיליה: מלודוס דקא עבדי מעשה. שהפח נקשר ותופס העוף וכן יקוש שפושטים לחיות ללכודן ברגלים כשטוגעין ב קופץ ומתחבר מאליו ולוכד: בלחי. חכה שקורין איימ"א שהרג בולגו ומהדקו והכלי איטו זו ממקומו: וקוקרי. שעושין סלים פיה אחד רחב ופיה השני קצר מאוד והרג (ס"א והחיה) נכנס שם ומוציא ראשו צפי הקצר ואין גופו יכול ללאת וכשצא להחזיר ראשו לפנים ראשי קרומות נכנסין לו תחת לחיו והשתא לא עביד כלי מידי: והשפסא דאמרם כו' ב"ש היא. והא דריחים ב"ש וב"ש לא שני לה בין היכא דעביד כלי מעשה בין היכא דלא עביד דהא אסרי באוגין דמתני' וכיון דב"ש היא: מוגמר

א"ל יאמר דמתני' אלא מלודוס דקא עביד מעשה בלחי

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יח עמוד א

י' הא מני ב"ש היא אליבא דרב אכל לרב אשעיא מניין למימר ול כרבה וכן פסק ר"ח דטעמא כב"ה ועוד דסוגיא דלקמן לא מוגמר וגפרית מ"ט שרו ב"ש התם מנח אארעא גיגית וגר וקדרה ושפור מ"ט שרו ב"ש דמפקר להו, אפקורי מאן תנא להא

מוגמר וגפרית מ"ט שרו. הא מנחי בכלים: כגון דמנחי מוגמר וגפרית בארעא. ולא בכלי: גיגית. שהשכר בחוכו ואי אפשר לשופכו לארץ והשעורין נשורין כל השבת יותר מח' ימים והשבת בכלל וכן גר הדולק בשבת וכן קדרה שעל גבי כירה שאי אפשר שלא תלטמק בשבת וכן שפור המונח בתור כדחנן (דף יט.) משלשלין את הפסח ולא פליגי ב"ש: בדמפקר לו. לכלים ושכר איטו מלווה על שביחתו: עפסיות וסורמסין. מיני

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יח עמוד ב

שים לב ! מה היא שיטת בית הלל בדין שביתת כלים על פי רב יוסף ? על פי רב אשי ? על פי רבה ? כמי הלכה ?
(ואכמ"ל בספרי הכללים מתי הלכה כרב יוסף)

תוספות מסכת שבת דף יח עמוד ב / אופן חלוקת ההפקר

דמפקרא להו אפקורי - אף על גב דאמר בנדרים (דף מה.) דבעינן הפקר בפני ג' הכא לא בעינן דמסתמא מפקיר להו ואין לסמוך על זה להשכיר סוס לנכרי ולהפקיר דהכא שאני משום דלא אפשר בענין אחר ועוד שאין הדבר מפורסם.

חדושי הרשב"א מסכת שבת דף יח עמוד ב / אופן חלוקת ההפקר

גגית נר וקדירה לבית שמאי אפקורי מפקר להו. ואף על גב דבעלמא בעינן הפקר בפני שלשה הכא דלאפרושי מאיסור הוא לא בעינן דמסתמא מפקר להו בגמר דעת, ולי נראה דמשום הפקר בית דין נגעו בה דלב בית דין מתנה עליהם להפריש העם מאיסור,

חדושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף יח: / אופן חלוקת ההפקר

דמפקר להו אפקורי. פי' שנפסדים כלים אלו במלאכתן ומפקירן ויוצאין מתורת כלים ולא מיקרו כלים :

הערות הגר"ש אלישיב מסכת שבת דף יח עמוד ב

ג) והנר וכו' אפקורי מפקר, ולכאוי אליבא דבי"ש א"א לצאת ידי"ח נר חנוכה בע"ש, דהרי כ' הר"ן בפ"ק דפסחים (דף ד. מדפי הר"ן ד"ה ומיהו) דצריך להדליק דוקא בשמן שלו, ובע"ש הרי ע"כ הרי הוא צריך להפקירו ולהוציאו מרשותו, משום שביתת כלים, וכדאמר' הכא, וי"ל דבאמת אינו צריך להפקיר את השמן והפתילה, וסגי במה שמפקיר את הכלי שמונח בו השמן... וכיון דהשמן והפתילות ידידה נינהו יכול לצאת בהם ידי"ח, אמנם בנרות חשמל לכאוי לא יוכל לצאת ידי"ח בע"ש לב"ש, (אף אם יוצא בהם ידי"ח נ"ח בעלמא), דא"א לחלק את הכלי מהאש, וע"כ צריך להפקיר הכל.
הפקר שחל על הכלים

ספר הרוקח הלכות שבת סימן מא / נתינת כלים לנכרי

ונוטנין עורות לעבדן וכלים לכובס נכרי וכלים שאין עושין בהם מלאכה כגון טבלאות ותיבות אבל כלים שעושין בהן מעשה כגון מדה ומחרישה וכלי נגר וקורדוס אדם מוזהר על שביתתה אפילו השאילם באמצע השבת (=שבוע) צריך ללקחם בע"ש :

ספר הרוקח הלכות יום טוב סימן שד

ואם יש ליהודי ספינה אינו יכול להשכירה לא"י להוליכה במים בשבת או ביי"ט והוא הדין לעגלה שאינו יכול להשכיר א"י להוליך ממנו בשבת או ביי"ט. ואם יעשה כן מחלל שבת ויי"ט הוא.

כמי הכריע הרוקח ? ומדוע ?

בית יוסף אורח חיים סימן רמז

ומעתה אל תטעה במה שכתוב בהגהות מרדכי פ"ק דשבת (סי' תנב) וז"ל והרוקח (סימן מא) פסק... דההוא פסקא אתי כבית שמאי דסבירא להו אדם מצווה על שביתת כליו אבל אנן קיימא לן כבית הלל דאמרי אין אדם מצווה על שביתת כליו. וכן מה שכתב הרוקח בסימן ד"ש... עכ"ל, על כרחין כבית שמאי אתי דאילו לבית הלל הא אמרי דאין אדם מצווה על שביתת כליו :

ב"ח אורח חיים סימן רמז

כתב בית יוסף... עכ"ל ב"י. ותימה היאך יכתוב הרוקח פסקיו אליבא דבית שמאי כיון דאין הלכה כמותם ?

ולכן נראה דהרוקח מפרש בסוגיא דלביית הלל אית להו שביתת כלים דאורייתא בכלים דעבדו מעשה

והכי איתא התם (דף י"ח א) בברייתא..... ולכן תופס הרוקח עיקר דלרב יוסף דקאמר משום שביתת כלים אליבא דבית הלל דאית להו שביתת כלים קאמר ולהכי אמר ליה לרבה לימא מר משום שביתת כלים כדתני בברייתא בהדיא וכבית הלל והיינו דקאמר תלמודא והשתא דאמרת לבית הלל אית להו שביתת כלים דאורייתא וכו' פירוש לרב יוסף דמפרש הך ברייתא דאסרה שביתת הכלים אתיא כבית הלל דמשום הכי הוה פריך ליה רב יוסף לרבה ולימא מר משום שביתת הכלים. והא דקאמר בתר הכי והשתא דאמר רבי אושעיא וכו' הא מני בית שמאי היא לרבי אושעיא קאמר דהך ברייתא בית שמאי היא אבל רב יוסף פליג עליה וקאמר בית הלל היא והכי נקטינן:

ועוד נראה דמפרש הרוקח דרבה נמי סבירא ליה כרב יוסף בהא דלביית הלל שביתת כלים דאורייתא אלא דקאמר טעמא דהשמעת קול דאפילו בריחיים של גוים דלית ביה משום שביתת כלים נמי אסור מפני שמשמעת קול ויאמרו הרואים שהישראל צוה לטוחן בשבת ונראה כשלוחו וכן פירש בספר התרומה (שם) אי נמי כפירוש רש"י דאוושא מילתא ואיכא זילותא דשבתא ובהא פליג עליה רב יוסף דלא חיישין להני טעמי בריחיים של גוי ושרי אבל בריחיים של ישראל סבירא ליה לרבה ורב יוסף דאסור משום שביתת כלים דאורייתא וכבית הלל...

(ועי"ש ראיות נוספות לשיטתו)

ולפיכך מכל הני טעמי פסק הרוקח דלא כר' אושעיא אלא כרבה ורב יוסף דברייטא דאסרה ריחיים מטעמא דשביתת כלים הוא דאסור בדעביד מעשה בין לבית שמאי ובין לבית הלל ולכן כתב הרוקח בסימן מ"א... עכ"ל:

עוד כתב בסימן מ"ב פותקין מים לגנה מערב שבת ומניחין מוגמר תחת הכלים מערב שבת ונותנין קילור על גבי העין בערב שבת ואספלנית על גבי מכה ומתרפא כל השבת ואסור ליתן חיטין לריחיים של מים לטחון בשבת מפני שמשמעת קול ומאחר שביתת הלל מתירין עם השמש מותר ליתן לגוי לארוג בגדים או לתפור או לכבס בגדים עם חשיכה עכ"ל פסק כרבה לגבי רב יוסף דטעמא דריחיים מפני שמשמעת קול ולכן אסור אפילו בריחיים של גוים כדפירשתי...

ולענין הלכה אף על פי דמשמע מדעת רוב פוסקים דשביתת כלים שרי אפילו בכלים דקא עביד מעשה היינו שלא להורות איסור לאחרים כנגד רוב פוסקים אבל כל ירא שמים יחמיר לעצמו כמו שפסק הרוקח דפשטא דסוגיא משמע כדבריו כדפירשתי:

חתם סופר מסכת שבת דף יח עמוד א

ואיתא תו בירושלמי שלפני זה ב"ה מאי עביד בקרא דב"ש תעשה כל מלאכתך היכי דעביד ל"י בידים. נ"ל לפרש דס"ל לירושלמי ברייתא דשביתת כלים דכ"ע היא ונהי היכי דהכלי עשה מלאכה מעצמו אפילו ע"י מעשה כגון רחיים מותר אבל היכי שאדם עושה מלאכה בידו ע"י כלי של ישראל כגון גוי החוצב בנרגן של ישראל וכדומה מצווה על שביתת כלי ואסור והן הנה דברי רוקח סי' מ"א וסי' ש"ד גבי ספינה דמיייתי ב"י סי' רמ"ו ותמה עליו ודרישה ירד להציל וחזר בו, ולק"מ דמעייין בפנים ברוקח יראה שכו' להדיא הטעם מפני שעשה בידים עם כלי או ספינה של ישראל ויצא לו זה מירושלמי הנ"ל ולא מצינו ש"ס דילן חולק על זה והרי קמן דהרוקח סי' מ"א שם מיייתי מתני' דמצודו' ח"י ועוף כצורתה ולא מוקי ליה בלחי וקוקרי ומיד ע"ז מייירי איסור להשאיל כליו לגוי משום שביתת כלים ש"מ לחלק כנ"ל עפ"י הירושלמי וזה ברור בעזה"י ועי' מהרש"א ס"פ הפרה בב"ק:

ראש יוסף מסכת שבת דף יט עמוד א

והנה הר"א ז"ל בפ"ו דה"ש הט"ז כתב בהשגות א"א אין הכל מודים בשכירות הואיל ונהנה כאלו עושה מלאכה לישראל כו' יע"ש היטב והמ"מ העמיס בהר"א ז"ל פירש"י ז"ל בכאן ומשום דנראה כנוטל שכר שבת ובשבת יבנו ומש"ה לישראל שרי דבכלים שעושין מלאכה איירי דאלו חלוק אפילו לישראל אסור (כלים שעושין מלאכה מסתמא למלאכה משכיר ועיין א"ר ותבין) ולפ"ז א"י איך יתישב הלשון השגות כאלו עושה מלאכה לישראל שכר שבת מבעי' ל"י והב"י ברמ"ו העמיס פירוש רבינו יונה בהשגות והיינו דבכלים שעושין מלאכה אסור דנראה שהעכו"ם עושה בשליחותו של ישראל ויתישב הלשון ולפירוש רבינו יונה בכלים דאין עושין מלאכה אף לעכו"ם שרי (היפך שיטת רש"י ז"ל) ולי העני נראה שהר"א ז"ל לשט"י כמ"ש המלחמות וסובר דהלכה כרב יוסף לעיל דברייטא דרחיים כב"ה שביתת כלים בעביד מעשה וכן הלכה וכמ"ש הרוקח והמרדכי (עיין ב"י רמ"ו וב"ח באורך) וא"כ שפיר כתב דבכלים שעושין מלאכה בשכירות הואיל ונהנה ישראל הוה כמלאכת ישראל ויש בו איסור תורה באפשר משום שביתת כלים אבל הב"י לא ניחא ל"י בכך ולכן כתב שדברי הרוקח ומרדכי שלא כהלכתא:

מאורי אש פרק ד ענף י

אבל עכ"פ רוב הפוסקים האחרונים הביאו להלכה חומרא זו של הב"ח שהחמיר לכל ירא שמיד ולכן נראה דלענין כיבוי כיון דלדעת רוב הפוסקים קיי"ל כר"ש למלאכה שאינה צריכה לגופה פטור נראה לאין להחמיר כולי האי... משא"כ לענין גרם הבערה נכון להחמיר ולהפקיר את השעון בהפקר גמור בע"ש...

ולכן נראה לענ"ד דירא שמים הרוצה לצאת מכל ספק וחושש גם לדעת הב"ח, נכון שיפקיר השעון ולא יעבור כלל על ספק איסור שביתת כלים

מדוע חשש רק לשעון ולא לשאר כלים שעושים מלאכה ?

שו"ת ציץ אליעזר חלק א סימן כ פרק ט

(ד) ולפענ"ד היה נראה ליישב דברי הרוקח. שבאמת גם הוא פוסק כרבה שאין מצוים על שביתת כלים כדעת רוב הפוסקים, אלא שהרוקח ס"ל שגם לרבה אליבא דב"ה יש גוונא שמצוים על שביתת כלים. והוא. שיש איסור על שביתת כלים שלא יעשו בהכלים בשבת אותם המלאכות של תורה שהאדם עושה בהם בימות החול. אבל אותם המלאכות והפעולות שהאדם אינו הפועל אותם בהכלים הללו באף פעם. אותם המלאכות לא נאסרו בהכלים ואין האדם מצווה על שביתתם.

ומה מאד מדויקים דברי אלה בדברי הרוקח (שבסימן מ"א) שאינו כותב בלשון אבל כלים שעושים מעשה, שהיה משמע שמוסב על מעשה הכלים כשלעצמם. שהכלי עושה מעשה, אלא כותב בלשון אבל כלים שעושים בהם מעשה כגון מדה ומחרישה וכו', והיינו שהמלאכות האלו שהעכו"ם עושים בהם בשבת, עושים אותם הבעלים הישראלים בימות החול, לכן נאסרו ומוזהר על שבתתם. ולפי"ז הרי מיושב כמין חומר דברי הרוקח שמיד אחרי זה (בסימן מ"ב) במה שכותב טעם האיסור ליתן חטים לרחים של מים לטחון בשבת מפני שמשמעת קול, ואינו כותב הטעם משום שביתת כלים. ואין זה סותר לפסקו הקודם שבסי' מ"א הנ"ל, והיינו משום דבריחים של מים הרי בפעולת ומלאכת הטחינה אין הבעלים עושים בהריחים בשום פעם, אלא המים והריחים יחדו עושים בעצמם עצם מלאכת הטחינה, ולכן א"א לאסור מלאכה זו הנעשית מאליה בשבת ע"י נתינת החיטים מע"ש משום שביתת כלים מכיון שאינה נעשית בשום פעם ע"י האדם, וכנ"ל, ולכן הוצרך בזה הרוקח לכתוב טעם האיסור משום השמעת קול.

ואם כנים אנחנו בדברינו אלה, א"כ בהעמדת השעון האובטומטי מע"ש, אין שום חשש של איסור שביתת כלים אף לדעת הרוקח. ואין צורך להפקיר את השעון [וכמו שראיתי למי שמעיר על כך לדעת הרוקח שהב"ח מזהיר לכל ירא שמים לחוש לדבריו], מכיון דפעולת איסור זה של הדלקה או כיבוי, שפועל השעון האובטומטי, אין האדם מסייעו ולא עושה במלאכתו אף פעם, לו אפילו יעמידנו לפעולה זו בימות החול. [ועצם פעולת העריכה והכנסת הבורג כשלעצמו שמעריכו מע"ש שהשעון ילך בשבת, הרי אין בכך שום איסור של שביתת כלים] ולכן מכיון שעצם פעולת האיסור של ההדלקה או הכיבוי אין האדם עושה עם הכלי אף פעם, אין לאסור בכה"ג כשהכלי עושה מאליה פעולה זו בשבת ע"י ההערכה שמע"ש, משום שביתת כלים, והר"ז דומה ממש לריחים של מים שאף הרוקח לא אסר שם אלא משום משמעת קול ומודה שאין בה משום שביתת כלים.

ולשיטתו - והשווה לכת"ס לעיל - אין מציאות של שביתת כלים בעודו ביד שירא שהרי ישראל לעולם לא יעשה בהם מלאכה. אמנם יל"ע אם נאלץ ישראל לעשות מלאכה משום פקו"נ האם על פי הב"ח והצ"ח נאמר לו להפקיר כליו כדי למעט באיסורים ?

אגורה באהליך עולמים חלק א' הרב יעקב יצחק ניימאן - סימן ס"ג

לכבוד הרה"ג... מו"ה שמעון ישראל פאזען... אב"ד שאפראן... וכעת בעיר ברוקלין
שכפי מה שהביא הב"ח בסימן רמ"ו דדעת הרוקח סימן מ"א הוא דבמידי דעביד מעשה מודו בית הלל דיש בו משום שביתת כלים ומסיק הב"ח ע"ז דכל ירא שמים יחמיר לעצמו כמו שפסק הרוקח א"כ היה מן הנכון להחמיר שהמקרה כלל לא יפעול בשב"ק, אבל לא החמרתו בזה עד שאשמע מכ"ק אם נוהגין לחוש לדברי הב"ח בזה.
מדוע הגרש"ז לא הזכיר מקרה ? מדוע לא הפקיר ?

דור המלוקטים שבת א' עמ' 91 לסימן רמ"ז א - תשובת הרב פאזען על הנ"ל

ויען יוסף או"ח סי' פ"ו ולענין הפריזידער יש להסתפק אי מקרי שהכלי עושה מלאכת הבערה או רק בתוך הכלי נעשה מלאכת הבערה כמו מוגמר וגפרית שבגמרא וזה יכול להבחין רק מי שבקי במאשין שבו ולפי דעת הקרבן נתנאל בזה תליא אי הרוקח מחמיר בזה ותחת אחד השיחים שה"י לי עם הגה"צ אדמו"ר מסאטמאר שליט"א נמשך הדיבור משיטת הרוקח הנ"ל וצידד הוא ג"כ דהפריזידער אינו עושה מלאכה רק בתוכו נעשה מלאכה ולענ"ד צ"ע דנראה דהמאשין גופא שבתוך הפריזידער ג"כ כלי והוא עושה מלאכת הבערה ע"י סיבוב הגלגל לים

דעה חכמה לנפשך שיחות קדש תשע"ב הרב יצחק מאיר מורגנשטרן:

ושאל אחד דא"כ הרי כולם יכולים להחמיר כדברי בית שמאי כמו דאיתא בב"ח הנ"ל שהרי לב ב"יד מתנה עליהם וא"כ הרי הוא הפקר ויכולים להמשיך להשתמש בהם ותיירץ מו"ר דכל הדין שבית דין מפקיעים בעלותם מכלים שנעשית בהם מלאכה בשבת זה הוא רק אם כך הוא הדין הלכה למעשה אבל מכיון שאין אנו פוסקים להלכה כדברי ב"ש אלא רק יר"ש יחמיר על עצמו ולכן אין בית דין מפקיעים בעלותם מכלים שנעשית בהם מלאכה בשבת, ולכן מי שרוצה להחמיר על עצו כדברי ב"ש - צריך הוא בעצמו להפקיר צ"ע שהרי הב"ח שמזכיר קודם לכן סובר שזו שיטת בית הלל מדינא ולא ב"ש